

— a monopolkapitalista állam minden gazdasági és politikai manővere ellenére is — tendenciája szerint egyre növekvő munkanélküliséget kell, hogy előidézzon. E két törvény a csökkenő ütemű akkumuláció, valamint a gyorsuló technikai fejlődés törvénye. Ezek hatására a növekvő tömegmunkanélküliséggel egybekötött válságok, tehát a tömegek növekvő abszolút elnyomódása ma is ott fenyeget a vezető kapitalista országok látóhatárán. Az abszolút elnyomódás pedig a forradalmi felkelés útjára kényszerítheti a legfejlettebb kapitalista országok munkásosztályát és dolgozó tömegeit is. A munkásosztály szocialista fejlődése irányában hat a statisztikai pontossággal kimutatható relatív elnyomódás ténye is, az ti., hogy a kapitalizmus fejlődése folyamán a munkateljesítmény a reálbérnél gyorsabban nő, tehát a társadalmi termékek viszonylag egyre kevesebb része jut a munkásosztálynak és viszonylag mind nagyobb része a kapitalistáknak.

Befejezésül az előadó az Amerikai Egyesült Államok és Anglia munkásosztályai előtt álló perspektívával foglalkozott. Hangoztatta, hogy a szocializmus történetileg elkerülhetetlen, *szükségszerű* megoldás a vezető kapitalista országok számára is. Megfelelő történeti körülmények között elkövetkezhetik az az idő — mondotta —, amikor az angol és az amerikai munkásosztály, élén forradalmi pártjával és mögötte a dolgozók széles tömegeivel, békés eszközökkel, demokratikus-parlamentáris úton végrehajtja a szocialista átalakulást. Ezt a perspektívát rajzolta fel a nemzetközi munkásosztály előtt a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. Kongresszusa, mint az egyik utat, amely a szocialista átalakulás felé vezet. A másik lehetséges út a forradalmi felkelésen át halad. A történelem fogja majd eldönteni — zárta be előadását Molnár Erik —, hogy a fejlődés az egyik vagy másik kapitalista országban hogyan megy majd végbe.

A tanári tagozat rendezvényei:

A Történelmi Társulat tanári tagozatának új választmánya 1959. február 25-én megtartotta alakuló ülését. A választmányi ülés megvitatta a történetkutatók és történelemtanárok közötti együttműködés lehetőségét, a tanári tagozat előadástervezetét és határozatot hozott a középiskolai történelemszakkörök társulati patronálásáról. Ennek értelmében az 1959/60. tanévtől kezdve a Társulat egy-egy felkért

szaktörténész útján konzultációs segítséget nyújt a szakkörvezető tanároknak.

*

A Magyar Történelmi Társulat tanári tagozata és a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium rendezésében 1959. március 18-án *Hahn István* egyetemi docens előadást tartott „A római birodalom és a kereszténység” címmel. Az előadó az 1947 óta napvilágra került ún. Holt-tengeri tekercsek alapján ismertette a történeti kutatások legújabb eredményeit a korai kereszténységre, illetve a kereszténység előtörténetére vonatkozólag. Ezek a leletek egy olyan szektára vetnek fényt — mondotta —, amely világtól elforduló, szigorúan önmagába zárkózott életet élt az i. e. 135 és i. sz. 68 közötti időben. A szekta tagjai idealista-utópikus jellegű vagyonszűkítést alkottak: a szektába való belépéskor mindenki köteles volt vagyonáról lemondani, közösen dolgoztak és munkájuk eredményét közös kasszába adták. Életmódjukat egy — félig legendás, félig történelmi hitelű — személy, az „igazság mestere” tanítására vezették vissza, aki az iratok szerint valamelyik főpap által szenvedett halált. Szertartásai — a borból és kenyérből álló „szent étkezés”, a bűnök alól megtisztító fürdés, az oktató célu összejövetelek — rokonságot mutatnak analóg keresztény jelenségekkel, a legkorábbi keresztény gyülekezetek életével. E szekta tagjai mindamellett — egyes katolikus egyházi szerzők feltevéseivel szemben — nem voltak keresztények, de életmódjuk, hiedelmek, szertartásai, amelyek szoros kapcsolatot mutatnak az esszénizmussal, kétségtelenül a keresztények közvetlen előfutárai közé sorolják őket. Általuk azon körök egyike szólal meg *saját szavaival* (és ez adja az újdonság varázsát), amelyek a korai kereszténység ideológiáját meghatározták.

Előadása befejező részében Hahn István nyomatékosan hangsúlyozta: az újonnan előkerült leletek is bizonyítják, hogy a kereszténység ideológiája azoknak a köréből eredt, akik — akárcsak a szekta tagjai — meghasonlottak a rabszolgaság és elnyomás világával, s egy idealista-utópikus módon szervezett kommunista társadalom megteremtésével akarták legyőzni a „hazugság embereit”. Az új kutatások tehát — mutatott rá Hahn István — a kereszténység keletkezéséről szóló marxista koncepciót igazolják.

*

A Magyar Történelmi Társulat tanári tagozata és a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium előadássorozata keretében 1959.

április 15-én *Borzák István* kandidátus tartott előadást „Historiográfiai kérdések az ókori történelem tárgyköréből” címmel. Az előadó — „Az Antikvitás XVI. századi képe” című készülő monográfiájából vett részletek alapján — azt vizsgálta, hogy mit vett át a keresztény középkor az antik történeti hagyományokból, milyen szempontok szerint történt a kiválogatás, s mi volt a szerepe a „pogány” ókor hagyatékainak a kialakuló új társadalmi rend ideológiájának megszilárdításában. Ezt a folyamatot *Borzák István* néhány közismert ókori történeti szereplő későbbi irodalmi értékelésével szemléltette. Ismertette a középkori *Kyros*-, *Nabukodonozor*-, *Dareios*- és *Alexandros*-kép kialakulásának egyes történeti motívumait, majd részletesen foglalkozott a kialakuló kereszténység ideológiájában oly nagy szerepet játszó *Augustus*-értékeléssel. A rabszolgatartó társadalom súlyos megrázkódtatásai közepette megújodásra vágyó világ a vallásos formanyelv azonos szólamaival ünnepelte a béketeremtő császárt, a várt aranykor megvalósítóját és a másik szótért, azok vágyainak a kifejezőjét, akik egy „nem e világról való” király eljövételében reménykedtek. A társadalmi szükségleteknek megfelelő képzetkincset — mint mondotta — kezdetben a római császárság sajátította ki, de rövidesen egy feltörekvő új erő jelentette be és érvényesítette igényeit a múltból meríthető ideológiai eszközökre. A II. századtól kezdődőleg valóságos „*Augustus*-teológia” alakult ki, de a római császárkor első három századának úgyszólván minden szereplőjével és mozzanatával kapcsolatban ki lehet tapintani a keresztény igények utólagos érvényesítésének historiográfiai ravaszságait. A keresztény történeti konstrukciókban — korántsem mindig objektív motívumok alapján — a hagyomány jókra és hitványakra, az isteni teleológia készséges eszközeire és elavult theomachoszokra, az antikrisztus példányképeire polarizálódik, akiknek büntetési kézé tartozik többek között emléküik megbélyegzése is (*Nero*, *Domitianus*, *Decius*, *Valerianus*, *Julianus*).

Borzák István azt a módszertani tanulságot vonta le fejtegetéseiből, hogy még oly becses forrásaink alkalmi felhasználásait sem érthetjük meg, illetve értékelhetjük helyesen az illető kor társadalmi valóságának, az alap és felépítmény bonyolult kölcsönhatásának figyelembevétel nélkül.

A Társulat vidéki csoportjainak életéből:

Pécsett a Magyar Történelmi Társulat Dél-dunántúli Csoportja és a TIT Baranya

megyei szervezete rendezésében 1959. január 21-én *Málik László* előadást tartott: „A bolyi termelőszövetkezet története” címen. — Ugyancsak a két szervez. társrendezésében február 18-án „Pécs nevének eredete” címmel *Reuter Kamilló* tartott előadást. Korreferált *dr. Zsolt Zsigmond*.

*

A rövid látogatásra hazánkba érkezett *Albert Schul*, a párizsi Sorbonne professzora, neves francia marxista történész, a Társulat Keletmagyarországi Csoportja rendezésében 1959. április 2-án előadást tartott Debrecenben a mai francia történetírás helyzetéről. *Bán Imrének*, a Kossuth Lajos Tudományegyetem dékánjának üdvözlő szavai után *Soboul* professzor részletes áttekintést adott a francia történetírás elmúlt félévszázadáról, s behatóan elemezte annak két fő irányzatát, a politikai történetet előtérbe állító konzervatív irányt, valamint az „*Annales*” körül csoportosult gazdaságtörténeti iskolát, melyre már a marxizmus bizonyos elemei is hatást gyakorolnak. — Az értékes előadásért, melyet a nagyszámú hallgatóság élénk érdeklődéssel kísért, *Szabó István* professzor mondott köszönetet.

Új társulati kiadványok:

Az Akadémiai Kiadó és a Magyar Történelmi Társulat kiadásában — különnyomatként a Századok 1957. évfolyamából — megjelent *Mályusz Elemér* „A magyar rendi állam Hunyadi korában” című tanulmánya. *Mályusz Elemér* munkája, amely a magyar történelem 1437-től 1458-ig terjedő két évtizedét teszi vizsgálat tárgyává, alapvető jelentőségű, új eredményeket tartalmaz a XV. századi Magyarország politikai és társadalomtörténetére vonatkozólag.

A Társulat gondozásában az Akadémiai Kiadó megjelentette *Kossuth Lajos* összes munkáinak IV. kötetét, amely az Országgyűlési Tudósításokat tartalmazza 1834. december 1-től 1835. augusztus 6-ig bezárólag. A kötetet *Barta István* rendezte sajtó alá.

A Bibliotheca (Gondolat) Kiadó kiadásában és a Magyar Történelmi Társulat gondozásában megjelent a „*Mocsáry Lajos* válogatott írásai” című kötet, amelynek bevezető tanulmányát írta, a válogatást végezte és jegyzetekkel ellátta *Kemény G. Gábor*. A kiadvány *Mocsáry* műveiből, országgyűlési beszédeiből, cikkeiből, tanulmányaiból és levelezéséből közli a fontosabb részleteket és bemutatja a róla szóló egykorú és későbbi irodalmat.